

Андрій Крижанівський

головний редактор журналу
«Львівські нумізматичні записки»
(м. Львів, Україна)
kryandriy@gmail.com

Andrii Kryzhanivsky

Editor-in-Chief of the journal
«Lviv numismatic notes»
Lviv, Ukraine
kryandriy@gmail.com

ВИЗНАЧЕННЯ СТУПЕНІВ РІДКІСНОСТІ ПРИ СКЛАДАННІ КАТАЛОГУ НА ПРИКЛАДІ МОНЕТ ГАЛИЦЬКОЇ РУСИ XIV-XV СТ.

DETERMINATION OF THE DEGREE OF RARITY IN THE COMPILATION OF THE CATALOG ON THE EXAMPLE OF COINS OF GALICIAN RUS' IN XIV-XV CENTURIES

Анотація

У статті розглянуто проблему перевірки правильності встановлення ступенів рідкості львівських монет XIV-XV століть. У 2007 році автором опубліковано перший каталог львівських монет, у якому були враховані всі основні типи та відміни монет, досліджені автором у найбільших музейних та приватних збірках України, Польщі, Росії, Молдавії, доповнивши їх даними про монети з музеїв Австрії, Угорщини та приватної колекції у США. З цього часу кількість відомих автору львівських монет зросла з 2000 до понад 8000 примірників. Це обумовлює актуальність складання нового каталогу з переглядом ступенів рідкості наявних монет.

У першій його версії автор наводив орієнтовну оціночну ринкову вартість всіх варіантів монет. Разом з тим, встановлення ринкової вартості окремих різновидів монет є суб'єктивною оцінкою. Натомість реальною ціною монети слід вважати результати аукціонних торгів. У другій версії каталогу подано лише вартість монети за результатами аукціонних торгів для окремих монет (звісно, що не всі різноманітні варіанти монет проходили свого часу на аукціонах – лише 67 позицій з-поміж 307, включених у каталог). Тому для решти 240 варіантів львівських монет дуже важливим стає встановлення ступеня рідкості, показники якої ми спробували максимально об'єктивно перевірити.

Спроба такої перевірки з'явилася на прикладі останнього дослідження львівських монет XIV-XV ст. У праці над новою версією каталогу вперше для середньовічних монет проведено верифікацію встановлення ступенів рідкості. При першому варіанті каталогу використано градацію рідкості, запропоновану ще Емериком Гуттен-Чапським від ступеня рідкості R3 до R*. Слід зазначити, що у наведеній градації кількості збережених монет надто великі проміжки від мінімальної кількості до максимальної, особливо для варіантів менш рідкісних. Тому для проведення верифікації правильності встановлення ступенів рідкості, крім прийнятих верхніх та нижніх меж, визначено і середню кількість збережених монет.

Abstract

This article deals with the problem of checking the correct establishing the rarity of Lviv coins of the XIV-XV centuries. In 2007 the author published the first catalog of Lviv coins, which took into account all the main types and varieties of coins, studied by the author in the largest museums and private collections in Ukraine, Poland, Russia, Moldova, adding them with the data about coins from museums in Austria, Hungary and private collections in the USA. Since then, the number of coins of Lviv known to the author has grown from 2000 to more than 8,000 pieces. This makes an actuality to compile a new catalog, including all new variants and reviewing the rarity of existing coins.

Comparing with the previous catalogue, the number of varieties of Lviv coins increased significantly to 307 positions after 178 in the first version of the catalogue. Thus, almost every variant has a photo image of the coin, which significantly increases the visibility of the submitted material, as well as confirms the existence of the distinguish features (in the first catalog there were only 90 photos of coins, and 88 coins were presented only in descriptions, without a photo).

In its first version, the author, following the example of the compilers of other catalogues, near the mark of rarity degree, gave an approximate estimated market value of all variants of coins listed in the catalog. Moreover, in private conversations many of them thought that without it the catalog would lose its attractiveness. However, establishing the market value of individual varieties of coins is a subjective assessment, and still good if there is no malicious intent.

Instead, the real price of the coin should be considered according to the auction results, which is an objective indicator of its value. The first version of the catalogue provided the approximate price of each coin and according to the actual results of the auctions. In its second version, the author left only the value of the coin according to the auction results for individual coins (of course, not all the different variants of coins passed in time at auctions – only 67 positions out of 307 items included in the catalogue). Therefore, for the remaining 240 variants of Lviv coins, it is very important to establish a rarity. Therefore, we tried our best to objectively check the rates of their rarity.

An attempt at such a verification appeared on the example of the last study of Lviv coins of the XIV-XV centuries. In the work over the new version of the catalogue for the first time for the medieval coins was verified the establishment of the rarity. In the first version of the catalogue of these coins, the author used the rarity gradation proposed by Emerick Gutten-Chapsky in the 19th century, according to which the rarities of individual stamp varieties correspond to the following number of saved coins (upper and lower bounds of the estimated number of coins) from the degree of R3 * to R3. It should be noted that in the given graduation, the number of coins stored is too long from minimum to maximum, especially for less rare variants. For example, for R4 coins, their number is in the range of 121 pcs. up to 600 pcs, and for coins with R3 rarity these frames are even larger: 601-3000 pcs. Therefore, in order to verify the correctness of the establishment of the rarities in our catalog, in addition to the upper and lower bounds accepted, the average number of coins stored for each rarity is determined. Of course, this attempt to verify the degrees of rarity, first raised in the numismatic literature, will have some remarks and ideas on how to improve the proposed method.

Information about the presence of a variety of variants of Lviv coins and their number has emerged, and we continue to emerge precisely because of the considerable interest in coins from the numismatic past of our Motherland.

In general there were a few mints in our country and the duration of their activity was shorterterm. And all the finds of the coins from these mints are carefully recorded by our Ukrainian numismatists. If not now, in the nearest future there will be a great opportunity and even the obligation to compile their detailed and complete catalogues – for each Ukrainian mint. This grandiose work will perhaps be, to some extent, exemplary for numismatists from other countries, where the large number of mints does not make it possible to reflect so deeply the variety of coinage.

Ключові слова: галицький грошик, Галицька (Червона Русь), Львівський монетний двір, ступінь рідкості, каталог монет.

Key words: Galician grosz, Galician (Red) Rus', Lviv mint, rarity degree, coin catalogue.

При роботі над укладанням нового каталогу львівських монет XIV-XV століть постала проблема перевірки правильності встановлення ступенів рідкості монет.

Перша версія каталогу монет львівського монетного двору з XIV-XV століть була опублікована у 2007 році¹. Враховуючи час, необхідний для оформлення та видання книжки, автор обмежився тоді включенням у каталог різновидів, відомих станом на 2005 рік. Були враховані всі основні типи та відміни монет, досліджені автором у найбільших музейних та приватних збірках України, Польщі, Росії, Молдавії. Шляхом переписки отримано дані про монети з музеїв Австрії, Угорщини та приватної колекції у США. При складанні першої версії каталогу його автору були відомі та досліджені 1744 монети, втім лише 190 з приватних колекцій; решту знаходилися у музейних збірках.

Від того часу минуло майже 15 років. Пошуки приватних шукачів монет, озброєних сучасними металошукачами, принесли велику кількість скарбових знахідок львівських монет – понад 6000 примірників. Ця обставина вимагає складання нового каталогу, з включенням нових варіантів та перегляду ступенів рідкості наявних монет.

Порівняно з попереднім каталогом значно зросла кількість відмін львівських монет – 307 позицій при 178 у першій версії каталогу. При цьому практично до кожного варіанту наведена фотографія монети, що суттєво збільшує наглядність поданого матеріалу, а також підтверджує існування наведеної відміни (у першому каталозі було всього 90 фотографій монет, а 88 монет – подано лише в описах, без фотографії монети).

У першій його версії автор, йдучи за прикладом укладачів інших каталогів, поряд зі ступенями рідкості, навів орієнтовну оціночну ринкову вартість всіх варіантів монет, наведених у каталозі. Більше того, у приватних розмовах багато з них вважали, що без цього каталог втратить свою привабливість. Разом з тим, встановлення ринкової вартості окремих різновидів монет є суб'єктивною оцінкою, і ще добре, якщо при цьому немає злого умислу.

Натомість реальною ціною монети слід вважати результати аукціонних торгів, що є об'єктивним показником її вартості. У першій версії каталогу наводилися орієнтовна ціна кожної монети та реальні результати аукціонів. У другій його версії автор залишив лише вартість монети за результатами аукціонних торгів для окремих монет (звісно, що не всі різноманітні варіанти монет проходили свого часу на аукціонах – лише 67 позицій з-поміж 307 позицій, включених у каталог). Тому для решти 240 варіантів львівських монет дуже важливим стає встановлення ступеня рідкості.

Безсумнівно, ці ступені не можуть бути прийняті лише за бажання укладачів каталогу присвоїти монетам зі своєї колекції щонайвищого ступеню рідкості, що, на жаль, часто зустрічається у новітній нумізматичній довідковій літературі. При укладанні каталогів важливим є коректне визначення рідкості монет. Зрозуміло, що цей процес повинен бути максимально об'єктивним і не залежати від особистого бачення. Показники рідкості можуть бути прийнятими, виходячи з частоти їх появи на аукціонах, що не завжди вдається, бо не всі різновиди монет потрапляють на аукціони. Рідкісність можна приблизно оцінити і з досвіду колекціонування, проте, це теж певною мірою суб'єктивна оцінка.

Рідкісні монети з'являються, коли карбування певного номіналу чи типу відбувається дуже коротко, або у обмеженому обсязі, але, здебільшого, внаслідок допущення монетними майстрами помилок у штемпелях, що відрізняються від стандартного випуску. Ось тоді з'являється і ажіотаж у колекціонерів, які бажать володіти монетами з високим ступенем рідкості.

Як же максимально об'єктивно перевірити вірогідність визначення ступеня рідкості – це і є завданням даного дослідження. Ідеально було б порівняти ці показники з реальною кількістю збережених до наших днів монет.

Спроба такої перевірки з'явилася на прикладі останнього дослідження львівських монет XIV-XV ст. У праці над новою версією каталогу вперше для середньовічних монет проведено верифікацію встановлення ступенів рідкості.

¹ Крижанівський А. Львівський монетний двір у XIV-XV століттях. Львів. 2007. С. 177-206.

Для його опрацювання автор залучив 18 відомих дослідників-колекціонерів монет львівського монетного двору XIV-XV століть з України та Польщі. Вони поділилися інформацією про нові варіанти монет, а також даними про наявність у своїх колекціях та в інших відомих їм збірках певних рідкісних варіантів. Враховуючи доволі високу загальну рідкісність львівських монет XIV-XV ст., таку широку репрезентативність фахівців дослідження львівських монет, можна вважати достатньою умовою для встановлення рідкісності монет у каталозі. Завдяки їм стало можливим встановити не лише практично всі наявні варіанти, а й найголовніше – їх кількість, що своєю чергою дозволило досить об'єктивно присвоїти ступені рідкісності.

Серед нових типів та відмін срібних львівських монет вдалося виявити деякі, про існування яких автор попереднього каталогу лише припускав.

Так знайдено грошики Владислава Опольського, на реверсі яких після слів „MONETA RUSSIE” додано літеру „W”, що, очевидно, означає ініціал князя (Рис. 1).

За останні роки знайдено теж рідкісні монети з реверсом, на якому лев повернутий праворуч. Одна із них – це грошик Владислава Опольського, (при складанні першої версії каталогу автор у жодній з вивчених тоді музейних та приватних колекцій такого різновиду грошика не виявив (Рис. 2).

Інша монета – нова знахідка відомого у єдиному дотепер екземплярі славнозвісного львівського півгроша Владислава Ягайла з колекції Е. Гуттен-Чапського (1828-1896). Величезною несподіванкою стала поява його другого примірника у липні 2017 року в німецькому аукціонному домі WAG, при тому ще й у набагато кращому стані збереження (Рис. 3).

Відобразивши всі можливі варіанти, наведені укладачами нового каталогу львівських монет XIV-XV ст., важливо максимально об'єктивно перевірити показники ступеня їх рідкісності, що й спробуємо зробити.

Для цього по кожному різновиду монет, включеному у каталог, розраховується можлива їх кількість, виходячи з присвоєного ступеню рідкісності. Далі ці дані підсумовуються по кожному емітенту і таким чином визначається можлива орієнтовна кількість збережених монет, визначена з показника ступеню рідкісності.

Окремо наводяться дані про фактичну кількість відомих монет у музейних збірках та у приватних колекціях. Порівнянням обох показників – орієнтовної кількості збережених монет, визначеної зі ступенів рідкісності, і фактичної кількості відомих монет у збірках – можна перевірити правильність присвоєння ступенів рідкісності, прийнятої у каталозі.

При першому варіанті каталогу цих монет автор використав градацію рідкісності, запропоновану ще визначним колекціонером Емериком Гуттен-Чапським у XIX ст. За його системою ступені рідкісності окремих штемпельних різновидів відповідають наступній кількості збережених монет (верхня та нижня межа орієнтовної кількості монет):

R* 1 шт.

R8 2-3 шт.

R7 4-6 шт.

R6 7-25 шт.

R5 26-120 шт.

R4 121-600 шт.

R3 601-3000 шт.

Така градація прийнята, до речі, здебільшого й іншими укладачами каталогів монет.

Слід зазначити, що у наведеній градації кількості збережених монет надто великі проміжки від мінімальної кількості до максимальної, особливо для варіантів менш рідкісних. Наприклад, для монет з рідкісністю R4 їх кількість зазначена у межах від 121шт. до 600 шт., а для монет з рідкісністю R3 ці рамки ще більші: 601-3000 шт.

Для проведення верифікації правильності встановлення ступенів рідкості в нашому каталозі крім прийнятих верхніх та нижніх меж, визначимо і середню кількість збережених монет для кожного ступеню рідкості (Таблиця 1).

Таблиця 1.

Ступінь рідкості монети	Нижня межа кількості монет у градації рідкості	Середня кількість збережених для даної ступені рідкості	Верхня межа кількості монет у градації рідкості	Примітка
R*	1	1	1	
R 8	2	2,5	3	
R 7	4	5	6	
R 6	7	16	25	
R 5	26	73	120	
R 4	121	360	600	
R 3	601	1800	3000	

Тепер спробуємо визначити орієнтовну кількість львівських монет на підставі запропонованих нами ступенів рідкості. Для цього по кожному варіанту, внесеному в каталог, візьмемо можливу їх кількість по нижній, середній та верхній межі.

Наприклад, для різновидів 1 «а», 1 «б», 1 «а-в» і 1 «в» грошків Казимира III у каталозі наведено 7 варіантів (позицій каталогу). Одному з них присвоєно ступінь рідкості R*, двом R 8, трьом R 7 і одному R 6. Тоді, виходячи з градації таблиці 1, отримаємо можливу теоретично орієнтовну кількість грошків Казимира III різновидів 1 «а», 1 «б», 1 «а-в» і 1 «в» і вона складе від 24 шт. до 50 шт, з середнім значенням 37 шт:

Таблиця 2.

Ступінь рідкості монети	Нижня межа кількості монет у градації рідкості	Середня кількість збережених для даної ступені рідкості	Верхня межа кількості монет у градації рідкості
R* – 1 шт	$1 \times 1 = 1$	$1 \times 1 = 1$	$1 \times 1 = 1$
R 8 – 2 шт	$2 \times 2 = 4$	$2 \times 2,5 = 5$	$2 \times 3 = 6$
R 7 – 3 шт	$3 \times 4 = 12$	$3 \times 5 = 15$	$3 \times 6 = 18$
R 6 – 1 шт	$1 \times 7 = 7$	$1 \times 16 = 16$	$1 \times 25 = 25$
Разом загальна теоретична кількість грошків різновидів 1 «а», 1 «б», 1 «а-в» і 1 «в»	24	37	50

Виразуємо такі ж показники для кожного різновиду (у випадку грошків Казимира III це 1 «а», 1 «б», 1 «а-в», 1 «в», 1 «г» і 1 «е»). Склавши разом ці величини, отримаємо можливу орієнтовну кількість монет, – у нашому випадку всіх грошків Казимира III.

Ступінь рідкості монети	Нижня межа кількості монет у градації рідкості	Середня кількість збережених для даної ступені рідкості	Верхня межа кількості монет у градації рідкості
Разом для всіх різновидів Грошиків Казимира III	210	478	745

Аналогічні розрахунки проведемо для інших монет різних емітентів. Внесемо їх у графи 7-9 таблиці 2. Це є теоретичні дані щодо кількості львівських монет, вираховані на підставі наведеної у каталозі кількості варіантів та присвоєного нами ступеня рідкості.

Аналіз проведемо для кожного з емітентів – окремо для його срібних і окремо для мідних монет. Таким чином, ми отримаємо теоретично орієнтовну кількість монет на підставі наведених у каталозі варіантів та ступенів рідкості для кожного емітента. Результати аналізу зведемо у таблицю 2 (графи 7-9).

А тепер порівняймо ці показники з фактичною кількістю збережених на сьогодні монет львівського монетного двору: графи 2-6 таблиці 2. Як же заповнювалися ці графи?

У графу 2 увійшли монети, відомі автору на час складання першої версії каталогу¹. У графу 3 (дані знахідок за останні роки) включено величезний масив інформації про понад 60 шт. скарбів монет із областей центральної та західної України детально підраховані п.І. Яковелісом (повний склад цих скарбових знахідок наводиться у окремому розділі нової книжки «Монети Галицької Русі XIV-XV ст.» з новим каталогом), а також опубліковані дотепер дані про знахідки львівських монет².

Необхідно врахувати, що у графі 3 враховано, здебільшого, львівські монети, знайдені за останнє десятиліття на землях Галичини, Поділля і частково Подніпров'я. Там немає знахідок з Волині і Полісся, а також з інших держав, зокрема Польщі. У Польщі львівські монети знаходили вкрай рідко, за винятком львівських півгрошів, які завдяки своїй монетній стопі, що дорівнювала метрології коронних польських півгрошів, вільно брали участь у місцевому грошовому обігу. Мусимо врахувати цю обставину, тому у таблицю включена графа 5 з приблизною кількістю львівських монет, невідомою укладачам каталогу, а визначеною на підставі досвіду вивчення інформації про львівські монети на різних аукціонах (у т.ч. і Інтернет-аукціонах) та монетних ринках.

Отримане можливе число збережених на сьогодні монет ЛМД (графа 6) приблизно дорівнює кількості монет у середній градації ступенів рідкості (графа 8) і є меншим від кількості монет по верхній межі ступенів рідкості, зазначених у каталозі (графа 9). Такий результат є цілком логічним, оскільки не можна гарантувати, що нами правильно встановлена

¹ Крижанівський А. Львівський монетний двір у XIV-XV століттях. Львів. 2007. С. 169-170.

² Котляр М. Галицька Русь у другій половині XIV – першій половині XV ст. Історико-нумізматичне дослідження. Київ. 1968 р. с. 141; Kryżaniwskij A. Próba rekonstrukcji nie notowanych skarbow monet XIV-XV wieku na Ukrainie Zachodniej. Warszawa. Biuletyn Numizmatyczny. Nr 3 (335), 2009 r., s. 161-180; Kubiak S. Pzy współudziale B. Paszkiewicza. Znależiska monet z lat 1146-1500 z terenu Polski. Inwentarz. Poznań – 1998 r. str. 367; Дергачева Л. Чешские и галицко-русские эмиссии на территории Карпато-Днестровского региона (XIV-XVв.). Львівські нумізматичні записки. № 6-7. 2009-2010 рр. С. 11-13; Крыжанивский А. Новые находки пражских грошей на землях Украины. Деньги, экономика и общество. Реферат, прочитанный на Международном нумизматическом симпозиуме в Кошице (Словакия) 16-19 мая 2013 г.; Бакалець О. Скарби Поділля XIV – середини XVII ст. Документи та матеріали: історико-нумізматичне дослідження. Бар – Вінниця – Кам'янець-Подільський – Хмельницький – Київ. 2017 р.; Шостопал А. Скарби Черкащини. Черкаси. 2007 р.; Шостопал А. Роль і місце руських грошиків у грошовому обігу Середнього Подніпров'я в XIV-XV століттях. Львівські нумізматичні записки. № 14-15. 2017-2018 рр. с. 19-23.

можлива кількість збережених монет (графа 6) та й не всі можливі штемпельні варіанти враховано у каталозі. Їх ймовірні знахідки (в майбутньому) якраз і враховує графа 9, тому запропоновані авторами ступені рідкості слід вважати прийнятними.

Для нашого прикладу з грошиками Казимира III фактична кількість збережених на сьогодні монет складає 450 шт, що вписується у мінімальну, середню та максимальну теоретичну їх кількість, визначену зі ступенів рідкості – відповідно 210, 478 та 745 шт.

Слід зупинитися на присвоєнні найбільшого ступеню рідкості R* для унікальних львівських монет XIV-XV ст., які відомі лише у одному примірнику. Це не повинно дивувати. Автор досліджує львівські монети у різних музейних збірках та приватних колекціях з 1998 року, фіксуючи всі наявні штемпельні варіанти. Допомога дослідників-колекціонерів за останні 15 років сприяла збільшенню бази даних, що дозволяє з великою ймовірністю визначати, які монетні варіанти є вкрай рідкісними. Правда існує думка серед певної частини збирачів, що унікальними можуть вважатися лише монети великих номіналів. Дрібні ж монети, на їх думку, не є настільки важливими для них, щоб детально їх вивчати, і можливо хтось має рідкості у своїх колекціях, але не звернув наразі на них увагу. Можливо, таке й могло трапитися 30 років тому, але в сучасних умовах з доступом через Інтернет до широкої бази даних це мало ймовірно.

Присвоюючи ступінь рідкості R* – фіксуємо, що детальний розширений аналіз нумізматичного матеріалу поки що не виявив другого примірника такої монети. Зрештою, у жодному каталозі не гарантують, що з часом не знайдеться другий екземпляр такої унікальної монети. Нікому не заважало, що згаданий вище львівський півгріш Владислава Ягайла з орлом праворуч у всіх каталогах упродовж понад 100 років був відзначений саме таким ступенем рідкості R*, аж доки не знайшлася друга така монета. Навпаки, вказівки на рідкісність (подібно як і монети R8) звертають увагу на необхідність виявлення таких варіантів серед інших монет, що запобігає їх забуттю та прозябанню на дні якоїсь колекції. Майже детективна історія відбулася з цим півгрошем – його продали в німецькому аукціонному домі WAG у лоті ще з п'ятьма польськими монетами за мізерну загальну суму дещо більше 600 євро. Вона підкреслює, що саме завдяки наявній інформації про її унікальність другий примірник цієї рідкісної монети не пропав чи був знищеним, а був виявленим, придбаним (навіть на німецькому аукціоні, де цю монету не оцінили належним чином) і таким чином збереженим і введеним у науковий обіг. Під введенням у науковий обіг маю на увазі, що на другому примірнику півгроша чітко видно повну легенду та характерні особливості пуансонів букв, що дозволило по-новому датувати його та встановити нового автора виконання штемпеля цього півгроша (детальніше описується у новій книжці).

Звісно, що з врахуванням інформації про нову знахідку у новому каталозі ступінь рідкості цього півгроша понижено до R8.

Звичайно, ця спроба верифікації ступенів рідкості, вперше піднята у нумізматичній літературі, матиме певні зауваження і думки з вдосконалення запропонованої методики.

Можна навіть сказати, що у нашому випадку пощастило, бо маємо довготривалий досвід вивчення вузького прошарку нумізматичного матеріалу, яким є монети Галицької Русі XIV-XV століть, великий зафіксований обсяг відомих монет, опубліковану більш як 10 років тому першу спробу складення повного каталогу цих монет, що зацікавило збирачів і, без сумніву, допомогло виявленню нових їх відмін.

Інформація про наявність різноманітної кількості варіантів львівських монет і їх кількості з'явилася і продовжує з'являтися саме завдяки значному зацікавленню монетами з нумізматичного минулого нашої Батьківщини.

Загалом монетних дворів на території нашої держави і тривалості їх діяльності було небагато. І всі знахідки монет з цих монетарень ретельно фіксуються нашими українськими нумізматами. Як не тепер, то у найближчому майбутньому з'явиться прекрасна можливість і

навіть обов'язок скласти їх детальні та повні каталоги – для кожного монетного двору. Ця грандіозна робота стане, можливо, певною мірою зразковою для нумізматів з інших держав, де велика кількість монетних дворів не дає можливості настільки глибоко відобразити всю різноманітність монетного карбування.

Література

1. Крижанівський А. Львівський монетний двір у XIV-XV століттях. Львів. 2007. 221 с.
2. Котляр М. Галицька Русь у другій половині XIV – першій половині XV ст. Історико-нумізматичне дослідження. Київ, 1968. С. 141.
3. Kryżaniwskij A. Próba rekonstrukcji nie notowanych skarbów monet XIV-XV wieku na Ukrainie Zachodniej. Warszawa. Biuletyn Numizmatyczny. Nr 3 (335), 2009. S. 161-180.
4. Kubiak S. Pzy współdziale B. Paszkiewiczza. Znaleziska monet z lat 1146-1500 z terenu Polski. Inwentarz. Poznań, 1998 r. S. 367.
5. Дергачева Л. Чешские и галицко-русские эмиссии на территории Карпато-Днестровского региона (XIV-XV вв.). Львівські нумізматичні записки. № 6-7. Львів, 2009-2010. С.11-13.
6. Крыжанивский А. Новые находки пражских грошей на землях Украины. Деньги, экономика и общество. Тезисы Международного нумизматического симпозиума в Кошице (Словакия). 16-19 мая 2013 г. Кошице, 2013.
7. Бакалець О. Скарби Поділля XIV – середини XVII ст. Документи та матеріали: історико-нумізматичне дослідження. Бар – Вінниця – Кам'янець-Подільський – Хмельницький. Київ, 2017. 200 с.
8. Шостопал А. Скарби Черкащини. Черкаси, 2007. 120 с.
9. Шостопал А. Роль і місце руських грошиків у грошовому обігу Середнього Подніпров'я в XIV-XV століттях. Львівські нумізматичні записки. № 14-15. Львів, 2017-2018. С. 19-23.

References

Bakalets, O. A. (2017) *Skarby Podillia XIV – seredyny XVII st. Dokumenty ta materialy*. [The treasures of Podillia in XIV – the middle of XVII cent. The documents and materials]. Bar–Vinnytsia–Kamianets–Podilskyi–Khmelnyskyi–Kyiv. [in Ukrainian].

Dergacheva, L. (2009-2010) *Cheshskie i galicko-russkie jemissii na territorii Karpato-Dnestrovskogo regiona (XIV-XV cent.)*. [The Czech and Galician-Rus' emissions on the territory of the Carpathian-Dniester region (XIV-XV cent.)]. *L'vivs'ki numizmatichni zapiski*. 6-7. 11-13; [in Russian].

Kotliar, M. (1968) *Halytska Rus u druhii polovyni XIV – pershii polovyni XV st. Istoryko – numizmatychnе doslidzhennia*. [The Galician Rus in the second half of XIV – the first half of XV cent. The historical-numismatic review]. Kyiv [in Ukrainian].

Kryżaniwskij, A. (2009) *Próba rekonstrukcji nie notowanych skarbów monet XIV-XV wieku na Ukrainie Zachodniej*. [The try to reconstruct the unpublished coin treasures of XIV-XV cent. Excavated in Western Ukraine]. *Biuletyn Numizmatyczny*. 3 (335). 161-180. [in Polish].

Kryzhanivskij, A. (2013) *Novye nahodki prazhskih groshej na zemljah Ukrainy* [The new finds of the Prague groszes on the territory of Ukraine]. (Abstract of papers). *Den'gi, jekonomika i obshhestvo. Mezhdunarodnyj numizmaticheskij simpozium v Koshice (Slovakija)*. 16-19 maja 2013. [in Russian].

Kryzhanivskyi, A. (2007) *Lvivskyi monetnyi dvir u XIV-XV stolittiakh*. [The Lviv mint in XIV-XV centuries]. Lviv-2007. [in Ukrainian].

Kubiak, S. (1998) *Pzy współdziale B. Paszkiewiczza. Znaleziska monet z lat 1146-1500 z terenu Polski. Inwentarz*. [With the cooperation with B. Paszkiewicz. The finds of coins of 1146-1500 from Poland. Inventory.]. Poznań. [in Polish].

Shostopal, A. (2007) *Skarby Cherkashchyny* [The treasures of Cherkashchyna]. 120 s. [in Ukrainian].

Shostopal, A. (2017-2018) *Rol i mistse ruskykh hroshykv u hroshovomu obihu Serednoho Podniprovia v XIV-XV stolittiakh* [The role and the place of the Rus groszes in the monetary circulation of the Middle Transdnieper lands in XIV-XV cent.]. *Lvivski numizmatychni zapysky*. 14-15. 19-23. [in Ukrainian].

Ілюстрації

Рис 1. Грошик Владислава Опольського з приватної колекції з легендою реверсу „MONETA RUSSIE W”.

Рис 2. Грошик Владислава Опольського з приватної колекції з левом направо.

Рис 3. Півгріш Владислава Опольського з приватної колекції з левом направо.

Таблиця перевірки запропонованих ступенів рідкості монет ЛМД у каталозі.

	Орієнтовна кількість збережених львівських монет на сьогодні					Теоретична кількість львівських монет, визначена за ступенями рідкості, зазначеними у каталозі			Примітки
	К-сть відомих монет ЛМД на час скла-дання першої версії каталогу	Нові знахідки монет ЛМД за останні 15 років	Сумарна к-сть відомих монет ЛМД(графа 2 + графа 3)	Орієнтовна кількість монет ЛМД, не відома укладальникам каталогу	Можлива к-сть збережених монет ЛМДна сьогодні(графа 4 + графа 5)	По нижній межі у градації рідкості	По середній межі у градації рідкості	По верхній межі у градації рідкості	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I. Срібні монети									
Грошки Казимира III	61	265	326	120	450	210	478	745	
Грошки Владислава Опольського	65	270	335	120	450	241	502	763	
Грошки Людовика Угорського	90	1715	1805	550	2350	762	2139	3521	
Грошки Владислава Ягайла	984	2610	3394	1000	4500	1696	4591	7496	
Півгроші Владислава Ягайла	420	395	815	500	1350	612	1447	2282	В графу 3 не могли бути включені знахідки в Польщі, тому у графі 5 к-сть півгрошів, відносно інших монет, дещо вища
II. Мідні монети									
Денарії Казимира III	50	143	193	100	300	165	381	598	
Денарії Владислава Опольського	32	96	128	100	250	122	329	536	
Денарії Людовика Угорського	42	282	324	200	550	207	564	921	